

Marie Barešová (Národní filmový archiv)

Vukotić a ti druzí

*Jugoslávská animace v československé kinodistribuci
v souvislostech bilaterálních vztahů*

Tato studie se zabývá historií distribuce jugoslávských animovaných filmů v československých kinech v letech 1945–1991.¹⁾ Převažující kvantitativní data jsou interpretována zejména v návaznosti na proměnlivou zahraničně-politickou situaci ve východní Evropě, přesněji na ose Moskva–Bělehrad–Praha. Kromě této linie text také mapuje počátky institucionálního zázemí a další momenty z dějin jugoslávského animovaného filmu. Souvislosti kulturní výměny jsou doplněny o přehled československo-jugoslávských koprodukcí v kategorii animovaného a trikového filmu.

Československo a Jugoslávie existovaly ve 20. století paralelně téměř stejně dlouhou dobu,²⁾ minimálně do poloviny tohoto století byl však rozvoj filmovnictví obou zemí na velmi odlišné úrovni. Jugoslávská kinematografie se postupně stabilizovala teprve během 50. let, zatímco československý filmový průmysl byl vyspělý již o dvě dekády dříve.³⁾ Systematické vztahy navazovaly od poloviny 40. let, kdy se obě kinematografie shodně staly státem řízenými odvětvími. Během následujících desetiletí byly oficiální kinematografické kontakty realizovány především vzájemnou kinodistribucí a podílem na filmové výrobě formou zakázek či koprodukcí.⁴⁾ Podoba a četnost těchto vztahů se nicméně dramatic-

1) Text využívá a významně rozšiřuje zjištění publikovaná v autorčině disertační práci *Křehké socialistické přátelství. Československo-jugoslávské vztahy v kinematografii* obhájené v roce 2019 na Ústavu filmu a audiovizuální kultury Masarykovy univerzity.

2) Osamostatnily se shodně v roce 1918 po rozpadu Rakouska-Uherska a zanikly 1991 (Jugoslávie), resp. 1992 (Československo). Jejich existenci ovšem na několik let přerušily změny v Evropě na konci 30. let a průběh druhé světové války.

3) V meziválečném období nabyly vzájemné kinematografické vztahy jen dvojí podobu: české štáby využily několikrát exteriéry jadranského pobřeží a do českého filmu vstoupily dvě herecké osobnosti pocházející z Jugoslávie, Ita Rina a Zvonimir Rogoz.

4) Důležitým projevem oficiálních vztahů je však také studium jugoslávských posluchačů na FAMU. Srov. např. Goran Marković, *Česká škola neexistuje*. Praha: NAMU 2020.

ky proměňovala v přímé závislosti na historických okolnostech.⁵⁾ Jugoslávie byla od roku 1945 socialistickým státem, který ale stál od poloviny roku 1948 mimo východní blok. V dalších letech vůči němu zaujímal více či méně distancované postavení na rozdíl od Československa, které zůstalo sovětským satelitem až do konce období státního socialismu. Kontakty mezi československou a jugoslávskou filmovou kulturou realizované v letech 1945–1991 nutně odrážely aktuální zahraničně-politickou situaci východní Evropy. Křivku tohoto vývoje lze velmi dobře sledovat na počtu jugoslávských filmů distribuovaných v této době do československých kin. Tuzemská dovozní politika vyzdvihovala po roce 1948 kulturně-politické záměry a obchodování se socialistickými státy.⁶⁾ Výrazné procentuální zastoupení patřilo až do sametové revoluce evropským socialistickým zemím, což platilo obzvláště o dovozu krátkých filmů včetně těch animovaných.⁷⁾ Jak lze vyčíst z tabulky na s. 49, patřila Jugoslávská federace⁸⁾ i přes složitost svého postavení vůči východnímu bloku po většinu sledované doby k preferovaným státům. Nabídka jugoslávských animovaných filmů v československé distribuci spoluurčovaly aktuální stav bilaterálních vztahů a politický vývoj v Československu současně se stavem produkce kresleného filmu na území jihoslovenské federace, přesněji v Chorvatsku.

Zestátnění kinematografie přineslo v Jugoslávii etapu velkého rozvoje,⁹⁾ Československo naopak plynule navázalo na předchozí zkušenosti filmařsky etablované země. V oblasti filmového obchodu se hned po roce 1945 projevila disproporce způsobená těmito odlišnými pozicemi. Zatímco v Československu byl v prvních poválečných letech uveden pouze jediný celovečerní jugoslávský film,¹⁰⁾ Jugoslávie dovezla sedmnáct titulů a v letech 1946–1948 patřila k nejvýznamnějším odběratelům tuzemské produkce.¹¹⁾ Únorové události roku 1948 na několik měsíců posunuly oba státy k těsnějšímu spojení provázanému v geopolitickém prostoru tzv. lidově demokratických zemí. Tuto alianci však ještě téhož roku narušila propuknuvší sovětsko-jugoslávská roztržka,¹²⁾ jejíž dopad pocítila

- 5) Srov. Marie Barešová, *Křehké socialistické přátelství. Československo-jugoslávské kontakty v kinematografii*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita 2019.
- 6) Na příkladu celovečerních filmů můžeme představit alespoň přibližné hodnoty: V druhé polovině 50. let byl podíl socialistických států asi 60 %, v průběhu 70. let více než 50 %. Filmy byly dováženy průměrně ze zhruba dvaceti dvou zemí a polovinu z nich tvořily socialistické země. Během popisovaného období ovšem zaznamenáme výkyvy: Vyšší zastoupení západních produkcí v druhé polovině 60. a směrem ke konci 80. let, jejich pokles naopak po roce 1948, resp. 1968. Srov. zejména *Československé filmové hospodářství a Filmová kronika*.
- 7) Do 90. let se v československých kinech celovečerní animované snímky objevovaly jen zřídka. Jednalo se přibližně o dvě desítky titulů.
- 8) Oficiální název zněl v letech 1945–1963 Federativní lidová republika Jugoslávie (FLRJ), potom Socialistická federativní republika Jugoslávie (SFRJ).
- 9) Období 1945–1950 je zpětně označováno jako zakladatelská kinematografie. Viz Petar Volk, *Dvadeseti vek srpskog filma*. Beograd: Institut za film — Jugoslovenska kinoteka 2001, s. 316–317.
- 10) První celovečerní film vznikl ve FLRJ až v roce 1947. V letech 1945–1948 jich bylo natočeno celkem jen šest. Viz Momčilo Ilić (ed.), *Filmografija jugoslovenskog filma 1945–1965*. Beograd: Institut za film 1970, s. 3–17. Jugoslávie přesto patřila k malé skupině zemí, odkud Československo filmy dováželo. V roce 1945 byly čtyři, v roce 1946 jich bylo šest a v roce 1947 sedm. Viz Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1945–1950*. Praha: ČSFÚ 1970, s. 190.
- 11) V roce 1946 byly československé filmy vyvezeny pouze do devíti zemí, 1947 do čtrnácti a 1948 do třinácti. Nejvíce titulů zakoupily USA (48), následovány Nizozemskem (20), Bulharskem (18) a Jugoslávií (17). Viz Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1945–1950*. Praha: ČSFÚ 1970, s. 191.
- 12) Na počátku roku 1948 se Stalin rozhodl zakročit proti Titovi. Nemohl dopustit realizaci jugoslávských zahraničně-politických plánů na vytvoření silné balkánské federace a zároveň se chtěl zbavit potenciálně

Tab. 1 Zastoupení zemí v československé kino-distribuci krátkometrážních animovaných filmů

Katalog do roku ¹³⁾	1959	1971	1980	1987
Belgie	0	2	0	0
Bulharsko	4	26	56	84
Československo	123	424	729	838
Čína	10	0	0	0
Finsko	0	3	0	0
Francie	2	6	1	0
Itálie	0	4	0	0
Jugoslávie	1	32	41	28
Kanada	1	3	1	0
KLDR	0	0	0	1
Kuba	0	1	3	4
Maďarsko	4	16	11	43
NDR	24	20	24	34
Nizozemsko	0	0	0	1
SRN	0	4	0	0
Polsko	20	28	148	182
Rumunsko	10	28	65	48
Sovětský svaz	105	86	144	245
Španělsko	0	0	1	0
USA	0	26	0	0
Celkem	304	709	1224	1508
Podíl socialistických států v %	99,0	93,0	99,8	99,9
Podíl západních zemí v %	1,0	6,8	0,2	0,1

i oblast kinematografie. V důsledku tohoto rozkolu byla FLRJ z uskupení exkomunikována a již nikdy se do těsného spojení nevrátila. Mezi létem 1948 a jarem 1953 byly v důsledku těchto událostí rozvázány oficiální politické, ekonomické i kulturní vazby mezi Jugoslávií a východním blokem.¹⁴⁾ Přerušování filmových kontaktů v polovině roku 1948 bylo nejviditelnější v absenci jugoslávských titulů v československé kinodistribuci, kterou prolomil až rok 1956. V Jugoslávii zpočátku pokračovalo uvádění filmů východoevropské provenience a kritika západní produkce. Ekonomické těžkosti ovšem brzy tento postup zarazily.¹⁵⁾ Ve filmové výrobě přinesla krize odklon od dogmatického socialistického realismu a angažovaného filmu a zároveň růst uměleckých i komerčních ambic.¹⁶⁾

nejsilnějšího konkurenčního vůdce. Následné sovětské kroky měly vést k sesazení Titovy skupiny, což ale jugoslávské vedení nepřipustilo. Výsledkem této roztržky bylo vyloučení Komunistické strany Jugoslávie z Informbyra (22. 6. 1948), a tudíž vyčlenění Jugoslávie ze společenství východního bloku. Viz Jan Pelikán, *Socialistická Jugoslávie*. In: Miroslav Šesták et al., *Dějiny jihoslovenských zemí*. Praha: NLN, s. 506–510.

13) Viz Katalog filmů 1959, Krátké filmy vydané do roku 1971. Animované hrané, Krátké filmy vydané do roku 1980. Animované – hrané, Programová zásoba krátkých filmů k 1. 1. 1987. Animované hrané.

14) Zásadním projevem bilaterálních vazeb se od konce tohoto období stala jugoslávská kariéra českého režiséra, ilegálního exulanta Františka Čápa, který se v 50. letech usadil ve Slovinsku a stal se jednou ze zakladatelských osobností tamní kinematografie. Srov. např. Marie Barešová (ed.), *Slovinský film a František Čáp*. Bystřička: Nakladatelství Pavel Kotrla — Klenov 2017.

15) Petar Volk označuje za krizový rok 1950, kdy se zhoršující ekonomická situace státu projevila i v kinematografii. Viz Petar Volk, *Dvadesetý vek srpskog filma*. Beograd: Institut za film — Jugoslovenska kinoteka 2001, s. 333–335.

16) Viz Petar Volk, *Svedočanje. Hronika jugoslovenskog filma 1945–1970*. Beograd: NIP Književne novine 1975 s. 40.

Teprve v tomto období byly v chorvatském Záhřebu¹⁷⁾ položeny základy systematické tvorby animovaných filmů. Vznikl totiž specializovaný podnik Duga film, který ovšem kvůli ztrátě státní podpory fungoval pouze v letech 1951–1952. Několik animovaných filmů vzniklo také činností společnosti Nastavni film (1947–1953) specializující se na krátkometrážní naučnou tvorbu (1953–1963 fungující jako Zora film).¹⁸⁾ Přešli do ní někteří tvůrci ze zrušeného Duga filmu a díky tomu vznikla také ČERVENÁ KARKULKA — první barevný a první mezinárodně oceněný „záhřebský“ animovaný film. Další skupina zaměstnanců bývalého Duga filmu, mezi něž patřil i Dušan Vukotić, vyrobila mezi roky 1954 a 1955 bez institucionálního zázemí třináct reklamních filmů. Krátce existovalo ještě Studio kresleného filmu (Studijo za crtani film) společnosti Interpublic vyrábějící krátkometrážní propagační snímky.¹⁹⁾ Hledání stabilního zázemí probíhalo v době, kdy jugoslávská kinematografie procházela nesnadným procesem decentralizace vyplývajícím z reformy přijaté legislativně v roce 1950. Zákon o řízení státních podniků²⁰⁾ vedl k podpoře samosprávného systému ve všech odvětvích. Ve filmové kultuře znamenal především posun k uvažování o filmové výrobě jako o tržně-ekonomické aktivitě.²¹⁾

Ožívování styků Sovětského svazu a jeho satelitů s Jugoslávií probíhalo pozvolna od smrti Stalina v roce 1953. Utlumení oficiálních československo-jugoslávských kinematografických kontaktů zřejmě prolomila obchodní jednání v Lublani v roce 1955,²²⁾ z nichž pravděpodobně vyplynula smlouva o vzájemné distribuci pro roky 1956–1959.²³⁾ V roce 1956 zakoupilo Československo podle jugoslávských pramenů pět krátkometrážních titulů.²⁴⁾ Mezi přírodopisnými a zeměpisnými tituly figuruje také VESELÝ ZÁŽITEK, první ze čtyř titulů vyrobených podnikem Duga film. Po obnovení kontaktů se nejprve v roce 1956 objevilo v kinech šest jugoslávských snímků celovečerních²⁵⁾ a teprve o rok později byly zařazeny také tituly krátkometrážní. V této době ani nikdy v budoucnu se ale do výběru

17) Filmová produkce byla v Jugoslávii od roku 1945 organizována na federálních principech. V letech 1946–1948 byly založeny produkční společnosti ve všech šesti republikách. Výroba se ovšem soustředila především do třech předválečných kinematografických center (Bělehradu, Záhřebu a Lublaně) a tento stav přetrvával po celou dobu existence federace. Tvorba animovaného filmu byla od počátku spojena s hlavním městem Chorvatska. Díla prvních průkopníků pracujících před rokem 1945 vznikala právě zde.

18) Srov. Zora film. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupné online: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67404>>, [cit. 19. 10. 2020].

19) Viz Ivo Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997. Pregled povijesti Hrvatske kinematografije*. Zagreb: Nakladni zavod Globus 1998, s. 276–277.

20) Srov. „Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva“. Viz Hronologija FNRJ. Dostupné online: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Hronologija_FNRJ#1951>, [cit. 4. 2. 2018].

21) Období první poloviny 50. let charakterizuje Ivo Škrabalo jako krizové. Viz I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 169–170. Petar Volk hovoří o etapě hledání souladu mezi samosprávným systémem a filmovou výrobou. Viz P. Volk, *Dvadeseti vek srpskog filma*, s. 348.

22) Do slovenského hlavního města směřovala československá delegace za účelem opětovného navázání kontaktů s Jugoslavií filmem. Rozhovor s Ladislavem Kachtíkem vedla Marie Barešová, 10. 1. 2018. NFA, Sběrka zvukových záznamů, N0737-01-01-ROZ-A.

23) Podle Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: ČSFÚ 1973, s. 158 a 160.

24) Pregled izvoza kratkometražnih filmova 1915–1958, Arhiv Jugoslavije (AJ), f. 405 Savet za kinematografiju PKJ (1951–71), S-1 Koordinacioni odbor za uvoz filmova 1965–9 (razni materijali), s. 3 [koordinacioní výbor zastřešoval jugoslávský dovoz a vývoz na celostátní úrovni].

25) První z nich byl podle údajů *Filmového přehledu* schválen 8. 10. 1955. Viz n [Antonín Navrátil], Nevěra. *Filmový přehled* 7, 1956, č. 4 (2. 2.), s. 3.

VESELÝ ZÁŽITEK nedostal. Skladba filmů celkově neodpovídá výše zdokumentovanému vývozu. Československo tedy zmíněný animovaný snímek zřejmě zakoupilo, ale v biografech se nikdy nepromítal.

Model samosprávného socialismu byl ve FLRJ uplatňován pozvolna a ve filmovém odvětví byly změny legislativně ukotvené v roce 1950 fakticky přijaty až s novým zákonem o filmu v roce 1956.²⁶⁾ Jednotlivé společnosti převzaly dohled nad výrobními plány a dominantní vliv přešel na producenta nově zodpovědného za úspěch filmu. Přijetí filmového zákona následovala restrukturalizace kinematografie. Důležitou změnou bylo oddělení výroby a technického zpracování od tvůrčí a producentské práce. Výše zmiňované směřování k decentralizaci bylo umožněno zavedením samosprávných orgánů a programových rad i rozvojem uvnitř republik. Zásadní posun přineslo zrušení státních subvencí ve prospěch systému samofinancování. Odvody z cen vstupenek v kombinaci s odměnami pro kvalitní domácí projekty tak umožnily ekonomickou konsolidaci i růst výroby. Důsledky přijatých změn se nejvýrazněji dotkly společnosti Zagreb film. Podnik založený v roce 1953 se doposud zabýval filmovým obchodem i výrobou krátkometrážních i dlouhometrážních snímků. Od roku 1956 se ale mohl věnovat jen produkci filmů krátkometrážních. Jako kompenzaci ovšem získal možnost obnovit výrobu animovaných snímků. 1. května díky tomu zahájilo práci Studio kresleného filmu (Studijo za crtani film) a navázalo na Duga film zrušený před čtyřmi lety.²⁷⁾

Základy budoucího směřování studia položila o několik let dříve skupina tvůrců vedená Nikolou Kostelacem a Dušanem Vukotićem, jejíž estetické principy se začaly odklánět od původně preferované disneyovské inspirace směrem k svěbytnému stylizovanému výrazivu. Spojili se s dalšími bývalými zaměstnanci Duga filmu a připojili se k nim i noví kolegové. Mnozí přišli ze zrušeného studia podniku Interpublic, kterému vládní opatření v roce 1957 znemožnilo pokračovat v produkci animovaných filmů s cílem sjednotit výrobu do jedné instituce.²⁸⁾ Založení Studia kresleného filmu v podniku Zagreb film proto představuje důležitý mezník, od kterého sledujeme kontinuitní dějiny záhřebské animace. Institucionální podpora také umožnila odklon od komerční reklamní tvorby směrem k autorským fikčním filmům. První tituly a první úspěchy Studia kresleného filmu spadají časově do etapy producentské kinematografie.²⁹⁾ V době, kdy stoupal počet vyrobených dlouhometrážních filmů a docházelo k odklonu od kvality směrem ke kvantitě a maximalizaci zisku, se v oblastech animovaného, dokumentárního a krátkometrážního filmu odehrávaly modernistické filmařské experimenty, které se v celovečerní tvorbě projeví až o několik let později.

Přehled filmů vyvezených z Jugoslávie ukazuje na další větší československý nákup krátkometrážních titulů pro rok 1958. Mezi devíti snímky vyrobenými v letech 1951–1958 nenajdeme žádný animovaný. Podstatná je ale informace, že Československo se stalo druhým nejvýznamnějším odběratelem po SSSR, který v roce 1956 zakoupil najednou dvacet

26) Srov. Osnovni zakon o filmu, Službeni list FNRJ br. 17/56, přijatý 18. dubna 1956.

27) Srov. I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 222. Povijest. Zagreb film — kuća animiranog filma. Dostupné online: <<http://zagrebfilm.hr/o-nama/povijest/>>, [cit. 9. 3. 2018].

28) Podle I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 280–281.

29) Krizovou etapu vystřídal fáze producentské kinematografie (1956–1962), která umožnila stabilizaci společností a jejich specializace, kontinuitu výroby a pestrost témat a žánrů. Srov. I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 248.

krátkometrážních snímků.³⁰⁾ To ukazuje na skutečnost, že také pro FLRJ bylo obchodování se socialistickými státy klíčové. Stejně jako v předchozím případě se ne všechny jmenované tituly v tuzemské distribuci objevily. Je pravděpodobné, že se v mezidobí projevilo zhoršení vztahů mezi Jugoslávií a východním blokem. Opětovné navazování kontaktů se Sovětským svazem a jeho satelity bylo totiž narušeno druhou roztržkou mezi Moskvou a Bělehradem,³¹⁾ která vrcholila na počátku roku 1958. Rok 1958 je zároveň zlomový pro zviditelnění záhřebské animace. Během filmového festivalu v Cannes použil filmový historik Georges Sadoul spojení „Záhřebská škola animovaného filmu“, které se pouhé dva roky od založení studia vžilo pro označení chorvatského fenoménu.³²⁾ Objem jugoslávského vývozu byl přitom v tomto období minimální. Jugoslávské kreslené filmy získávaly ceny na zahraničních festivalech, ale počet celkově prodaných krátkometrážních snímků byl v roce 1958 pouze padesát osm. Je pravděpodobné, že ne všechny byly kreslené. Jugoslávie navíc v tomto roce prodala tituly do pouhých patnácti zemí a 85 % z celkového objemu vývozu byl realizován s regionem východní Evropy.³³⁾

Ke zmrazení kontaktů kvůli druhé sovětsko-jugoslávské roztržce jako před deseti lety nedošlo, politický rozkol se ovšem opětovně odrazil v distribuční nabídce. V letech 1959–1962 byly v Československu uvedeny vždy jen dva celovečerní jugoslávské filmy, přičemž průměr předchozích čtyř let byl šest. Krátkometrážních titulů se ale v roce 1959 objevilo pět plus čtyři vyrobené v československé koprodukcí, mezi nimiž najdeme i loutkovou *PLAKALKU*. Zahraniční partnerství na výrobě animovaných filmů bylo relativně vzácné, můžeme-li takto alespoň částečně interpretovat soupis krátkometrážních titulů připravených pro distribuci do roku 1987, kde najdeme právě jen dva československo-jugoslávské projekty.³⁴⁾ (Jedná se ovšem o chybu, protože už v samotném soupisu jugoslávských snímků najdeme čtyři, u kterých víme, že figuroval i zahraniční partner.³⁵⁾) Výtvarník a animátor Josef Kluge režíroval nejprve v roce 1958 *PLAKALKU* a v následujícím roce *ŽIDLIČKU*. Jan Poš uvádí, že Kluge pomáhal v druhé polovině 50. let v Jugoslávii se založením studia loutkového filmu a oba koprodukční snímky vznikly tam.³⁶⁾ Této verzi odpoví-

30) Pregled izvoza kratkometražnih filmova 1915–1958, AJ, f. 405 Savet za kinematografiju PKJ (1951–71), S-1 Koordinacioni odbor za uvoz filmova 1965–9 (razni materijali), s. 3.

31) Nesoulad se prohluboval od roku 1956 kvůli jugoslávské podpoře obrodných procesů v Maďarsku a Polsku. Chruščov v satelitních zemích omezil vliv FLRJ, což mezi tamními představiteli podnítilo prudké reakce. Protijugoslávskou kampaň, kterou SSSR ve východním bloku vyvolal, se sice na několik měsíců podařilo zeslabit, roztržka se však opětovně stupňovala v roce 1958. Nový program Svazu komunistů Jugoslávie totiž obsahoval úseky kritizující sovětský model socialismu. Viz Jan Pelikán, *Socialistická Jugoslávie*. In: Miroslav Šesták et al., *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: NLN, s. 530–531.

32) Podle Nenad Pata, *Život u fantaziji crtanog filma*. Zagreb: Zagreb-film 1984, s. 9.

33) [Upravní odbor — zpráva Savezne komisije za pregled filmova o výsledcích hospodaření, 27.–31. 10. 1971], AJ, f. 405 Savet za kinematografiju PKJ (1951–71), S-1 Koordinacioni odbor za uvoz filmova 1965–9 (razni materijali), s. 27. Z Československa bylo pro srovnání v témže roce vyvezeno 172 krátkých filmů. Podle Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1956–1960*. Praha: ČSFÚ 1973, s. 160.

34) Viz Katalog filmů 1959, *Krátké filmy* vydané do roku 1971. Animované hrané, *Krátké filmy* vydané do roku 1980. Animované – hrané, Programová zásoba krátkých filmů k 1. 1. 1987. Animované hrané.

35) Jsou to snímky *DIVNÉ PTÁČE* (SSSR), *KUFŘ* (Švýcarsko), *PÍŘALKÁ PÁDÍ* (SRN) a *TOLERANCE* (Švýcarsko).

36) Viz Jan Poš, Josef Kluge. Režisér, výtvarník, animátor. *Film a doba* 34, 1988, č. 9, s. 533. Kapitoly z dějin českého animovaného filmu je zase identifikují jako první díla režírovaná v nově založeném studiu Břetislava Pojara. Viz Marie Benešová – Jaroslav Boček, *Kapitoly z dějin českého animovaného filmu*. In: *Texty Čs. filmového ústavu. Texty č. 12 / Historické sešity č. VI*. Praha: Československý filmový ústav 1979, s. 165. Dostupné

dá také tvrzení Iva Škrabala, podle nějž první loutkové snímky produkovala společnost Zora film na konci 50. let ve spolupráci s Československem.³⁷⁾ Dá se proto vyvozovat, že partnerem Krátkého filmu Praha byla při výrobě *PLAKALKY* a *ŽIDLÍČKY* právě tato záhřebská společnost, kde po jistou dobu fungovalo studio loutkového filmu.³⁸⁾ V letech 1958 a 1959 byla také produkována řada krátkometrážních zeměpisných snímků za spolupráce Asociace srbských filmových umělců (Udruženje filmskih umetnika Srbije)³⁹⁾ a Krátkého filmu Praha.⁴⁰⁾ Koprodukční praxe, která v Evropě dosáhla největšího rozkvětu koncem 50. a začátkem 60. let, se v rámci zkoumaných bilaterálních vztahů projevila i v celovečerní tvorbě, kterou budu komentovat níže.

Jugoslávské přibližování sovětskému bloku po druhé roztržce bylo patrné od září 1960. Politické oteplování (stabilizované až v roce 1964) následoval také rozvoj obchodních kontaktů. Pozvolný postup se odráží v navyšování počtu jugoslávských titulů v československé distribuci. V roce 1960 se v československých kinech objevily pouze tři krátkometrážní snímky, v roce 1961 žádný a v letech 1962 a 1963 vždy pouze jeden. Najdeme však mezi nimi i filmy animované. První čistě jugoslávský animovaný film (*A PŘECE SE TOČÍ...*) byl do distribuce nabídnut v květnu 1960.⁴¹⁾ O dva měsíce později byla v rámci karlovarského filmového festivalu uspořádána I. přehlídka a soutěž animovaných filmů, do které byla zařazena čtyři jugoslávská krátkometrážní díla: *HARMONIKA* (oceněna Zvláštním čestným uznáním), *KONCERT PRO KULOMET*, *SÁM* a *SNĚHOVÉ SRDCE*. O dva roky později byl v Karlových Varech promítán *BUMERANG*, který získal Hlavní cenu a Cenu za nejoriginálnější film.⁴²⁾

V roce 1963, kdy československá kina mohla nově programovat šest celovečerních jugoslávských filmů (včetně jednoho koprodukčního), byl do široké distribuce zařazen pouze jediný krátkometrážní. Jednalo se nicméně o mezinárodně úspěšný *SUROGÁT* Dušana Vukotiče.⁴³⁾ Byl schválen a do distribuční nabídky zařazen v dubnu

online: <http://library.nfa.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7fa56c63-447b-4b49-b726-c7c5a0953df4#monograph-page_uuid:457630a7-ba58-11e5-81bd-000c2915b3c>, [cit. 22. 10. 2020].

37) Autor píše pouze ve vztahu k Zora filmu o spolupráci „s Čechy“ („sa Česima“), neuvádí žádné další podrobnosti. Viz I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 276.

38) Z úvodních titulků filmu *PLAKALKY* vyčteme, že snímek natočilo Studio loutkového filmu Praha v koprodukcii s Lutka-filmem Zagreb, což by této hypotéze odpovídalo.

39) Profesní svazy vznikly ve FLRJ na republikových úrovních v roce 1950 v reakci na restrukturalizaci kinematografie, při níž filmoví pracovníci přestali být stálými zaměstnanci a získali status svobodného povolání. Podle Историјат Удружења. Dostupné online: <<http://www.ufus.org.rs/%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%be%d1%80%d0%b8%d1%98%d0%b0%d1%82/>> [cit. 12. 10. 2020]. V letech 1954–1962 se toto sdružení sídlící v Bělehradě zabývalo také filmovou výrobou. Podle Udruženje filmskih umetnika Srbije. Dostupné online: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Udru%C5%BEenje_filmskih_umetnika_Srbije>, [cit. 12. 10. 2020].

40) Československo-jugoslávské koprodukce jsou v seznamu „Krátkometrážní jugoslávské filmy v československé distribuci 1957–1970“ označeny hvězdičkou. Viz Marie Barešová, *Křehké socialistické přátelství. Československo-jugoslávské kontakty v kinematografii*. Brno: Masarykova univerzita 2019, s. 184.

41) Podle údajů *Filmového přehledu* bylo jeho promítání povoleno 3. 2. 1960. Viz FH, *A přece se točí... Filmový přehled* 15, 1960, č. 17 (7. 5.), nestr.

42) Viz *Dvacet pět mezinárodních filmových festivalů v Československu. Karlovy Vary 1946–1986*. Praha: Československý filmový ústav 1986, s. 58–121, 367–368.

43) Snímek získal mimo jiné cenu Akademie filmového umění a věd v kategorii Krátký animovaný film, což se do té doby nepodařilo žádnému neamerickému dílu. Význam tohoto milníku pro chorvatskou kinematografii je znát i ze způsobu, jakým o něm referuje Ivo Škrabalo v kapitole „Zagrebačka škola crtanoga filma“. Srov. I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 264–267. Ersatz (The Substitute). Dostupné

1963.⁴⁴⁾ Jeho režiséra v Praze představila přehlídka uspořádaná v říjnu 1963 v kině Světozor. Této události i osobnosti tvůrce se věnoval český filmový tisk.⁴⁵⁾ Nebývalý prostor vyčleněný jugoslávskému autorovi dokazuje výjimečné postavení nejslavnějšího představitele záhřebské animace.

Roky 1964–1969 můžeme zhodnotit jako období nejintenzivnějšího vzájemného prodeje mezi Československem a Jugoslávií. Průměrný počet oboustranně importovaných snímků se v této době zdvojnásobil. Obě země uváděly třetinu celkového počtu celovečerních filmů vyrobených ročně u zahraničního partnera. Tento výkyv způsobilo uklidnění situace po druhé roztržce i oboustranný kvalitativní růst produkce. Proměna politického klimatu v Československu umožnila progresivnější nákupy a na krátké období tak v teritoriálním zastoupení získaly větší prostor nejen západní kinematografie, ale také modernistická tvorba. V extrémním případě roku 1968 bylo dokonce do distribuce nabídnuto šestnáct celovečerních jugoslávských titulů ze sto čtyřiceti celkově dovezených. Průměrný počet uváděných jugoslávských animovaných filmů v československé distribuci se za třicet let uvádění pohybuje v průměru kolem dvou ročně. Výjimečná byla nabídka roku 1965, kdy bylo do kin nabídnuto celkem deset kreslených z celkového počtu sto čtyřiceti dovezených krátkých snímků.

Mezi zakoupenými jugoslávskými krátkometrážními tituly stoupl ve výše jmenovaném šestiletí v 60. letech počet kreslených snímků. V roce 1964 byl do kinodistribuce zařazen již zmíněný BUMERANG společně s dalšími čtyřmi díly. Celovečerních filmů bylo nabídnuto deset plus dva koprodukční, včetně opožděně uváděné první československo-jugoslávské spolupráce na dlouhometrážním titulu, HVĚZDA JEDE NA JIH.⁴⁶⁾ V souvislostech animované tvorby je ale třeba zmínit především dva pozdější společné projekty. Hrané celovečerní filmy s trikovými pasážemi SIEDMY KONTINENT (Studio krátkých filmů Bratislava Koliba — Jadran film) a MONSTRUM Z GALAXIE ARKANA (Filmové studio Barrandov — Jadran film, Zagreb film) režíroval v letech 1966, resp. 1981 Dušan Vukotić.⁴⁷⁾ Tuzemská recepce těchto produkčně náročných titulů ale nebyla příliš příznivá. V obou případech byly kritické reakce rozpačité.⁴⁸⁾ V Jugoslávii se naopak Vukotićův očekávaný

---

online: <<http://awardsdatabase.oscars.org/Search/Nominations?filmId=2718&view=2-Film%20Title-Alpha>>, [cit. 11. 3. 2018]. Další ocenění získal snímek v roce 1961 v Bergamu, Corku a San Franciscu, 1962 v Bělehradě, Oberhausenu a Záhřebu, 1963 v Melbourne a Praze. Pro přehled ocenění záhřebské animace v letech 1956–1982 srov. Nenad Peta, *Život u fantaziji crtanog filma*. Zagreb: Zagreb film 1984, s. 186–208.

44) Viz KK, Surogát. *Filmový přehled* 14, 1963, č. 16 (29. 4.), nestr.

45) Po skončení přehlídky byly ve *Filmu a době* zveřejněny profil a rozsáhlý rozhovor. Viz Jan Hořejší, Měřeno Vukotičem [sic]. *Film a doba* 9, 1963, č. 12, s. 649. Jan Pišta – Dušan Vukotić, V nemožném jsou možnosti kresleného filmu. *Film a doba* 9, 1963, č. 12, s. 650–651. Kratší interview otiskl již dříve také magazín *Kino*, který později o proběhnuvší přehlídce informoval. Viz Přehlídka kreslených filmů Dušana Vukotiče. *Kino* 18, 1963, č. 22, s. 16. Přehlídka kreslených filmů Dušana Vukotiče. *Kino* 18, 1963, č. 23, s. 2.

46) HVĚZDA JEDE NA JIH patřila mezi tři celovečerní filmy nejvíce kritizované a následně zakázané během ideologicky koncipované přehlídky uspořádané v Banské Bystrici v únoru 1959. Dlouhá doba uplynulá od zahájení příprav do dokončení se v případě tohoto titulu potkala s prudkou proměnou mezinárodní situace. Snímek byl do distribuce uvolněn až právě v roce 1964. Srov. Ivan Klimeš, *Filmaři a komunistická moc v Československu*. *Vzrušený rok 1959. Illuminace* 16, 2004, č. 4, s. 134.

47) Režisér natočil pouze tři celovečerní filmy. Kromě těchto dvou koprodukcí ještě válečnou AKCI STADIÓN, uvedenou do československých kin v roce 1979. Viz jřf, Akce Stadión. *Filmový přehled* 30, 1979, č. 4, s. 4.

48) U snímku SIEDMY KONTINENT byla oceňována ideová hodnota námětu, ale kritizován nesoulad mezi hranými a trikovými pasážemi a nejednoznačné zaměření na dětského diváka, srov. Jozef Bobok, Svetlá a tiene

dlohometrážní debut *SIEDMY KONTINENT* stal nejvýdělečnějším snímkem roku 1966⁴⁹⁾ a na festivalu jugoslávských filmů mu byla udělena Cena diváků a Zvláštní cena poroty za režii.⁵⁰⁾ Návštěvnost v československých kinech byla mizivá.⁵¹⁾ Trikový výtvarník Boris Masník, který se podílel i na filmu *MONSTRUM Z GALAXIE ARKANA*, vzpomínal, že Vukotić měl připravený ještě jeden scénář, k jehož realizaci ale z nespécifikovaných důvodů nedošlo.⁵²⁾ Poslední společný koprodukční snímek využívající podobně jako ty předchozí jadranské exteriéry a české ateliéry pro náročné trikové části byl tedy nakonec dětský film *TAJEMSTVÍ STARÉ PŮDY* připravený ve spolupráci Filmového studia Gottwaldov a Croatia filmu v roce 1984. Ani tento koprodukční titul nebyl v tuzemsku přijat pozitivně.⁵³⁾

Na základě dostupných pramenů nelze rekonstruovat, do kterých zemí Jugoslávie animované filmy vyvážela. Pro období 1951–1969 je nicméně doloženo, že nejvýznamnějším obchodním teritoriím byly pro federaci socialistické státy.⁵⁴⁾ Pouhých šest zemí totiž v těchto letech zakoupilo 28,6 % ze všech prodaných dlohometrážních a 15,7 % krátkometrážních snímků.⁵⁵⁾ Křivka vývoje je pochopitelně komplikovanější: k poklesu zastoupení východoevropského regionu došlo během druhé sovětsko-jugoslávské roztržky a v druhé polovině 60. let. Za devatenáctileté období bylo Československo v počtu dovezených dlohometrážních snímků na druhém místě, v případě krátkometrážních na třetím. Můžeme odhadovat, že s rostoucím významem záhřebské animace stoupala poptávka po jejích dílech celosvětově, podobně jako tomu bylo u vývozu animovaných filmů z Československa. S jistotou lze tvrdit, že stabilní odbytiště však představovaly pro federaci vždy pouze socialistické země.

Poslední významné narušení bilaterálních vztahů způsobily československé události roku 1968, resp. 1969. V přelomovém období 1969–1970 panovala mezi ČSSR a SFRJ kulturně a politicky největší zdrženlivost. Hospodářské kontakty a obchodní vztahy však pokračovaly podle dříve dohodnutých podmínek. Kontinuitu sledujeme i v rovině kulturní a vědecko-technické spolupráce, byť v redukovanejší a opatrnější podobě. Významná kul-

---

jednej koprodukcie. *Film a divadlo* 10, 1966, č. 24 (21. 11.), s. 8–9; *MONSTRUM Z GALAXIE ARKANA* bylo odmítnuto jako žánrově nevydařené povrchní komerční dílo bez tematického přesahu; srov. Jiří Tvrzník, *Monstrum z galaxie Arcana* [sic]. *Mladá fronta* 19. 11. 1982. Redaktoři časopisu *Film a divadlo* přisoudili snímku *SIEDMY KONTINENT* průměrnou hodnotou 2,7 na stupnici o šesti bodech. Viz *Filmy na dva týdne. Film a divadlo* 10, 1966, č. 23 (7. 11.), s. 4.

49) Podle Samuila Levi – Radmila Stefanović, *Jugoslovenska kinematografija (Dokumentacija) IV*. Beograd: Poslovno udruženje Jugoslavija film 1968, s. 28.

50) Viz Jozef Bobok, Svetla a tiene jednej koprodukcie. *Film a divadlo* 10, 1966, č. 24 (21. 11.), s. 9.

51) Jugoslávské filmy, stejně jako tituly z ostatních socialistických zemí, neměly vysokou návštěvnost. Slušný byl výsledek na úrovni několika statisiců, vynikající při větší než milionové účasti. Koprodukční *SIEDMY KONTINENT* ale v českých krajích zhlédlo během pěti let pouhých 12 500 diváků, zatímco na Slovensku 75 600 diváků, tedy šestkrát více. Při přepočtu na počet obyvatel je i při takto nízké návštěvnosti evidentní, že projekt s účastí kolibského studia získal mnohem větší ohlas právě na Slovensku. Viz Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1966–70*. Praha: Československý filmový ústav 1976, s. 294.

52) Podle Masníkových slov se mělo jednat o veliký projekt „disneyovského typu“, fantastický snímek kombinující dětské herce s postavami dinosaurů v pohádkovém podzemním světě. Rozhovor s Borisem Masníkem vedla Marcela Pittermannová, 11. 5. 2001. NFA, Sběrka zvukových záznamů, N0251-01-01-ROZ-A.

53) Srov. např. Zdena Škapová, Čtvrtstoletí Gottwaldova. *Film a doba* 31, 1985, č. 10, s. 556.

54) Izvoz filmove. [1962], AJ, f. 405 Savet za kinematografiju PKJ (1951–71), S-12 Devize za uvoz filmove 1967, 1968, uverenje o poreklu filmove 1965–67, s. 3–4.

55) Srov. S. Levi – R. Stefanović, *Jugoslovenska kinematografija (dokumentacija) VI*, s. 25–29.

turní dohoda byla podepsána na jaře 1969 a z jugoslávských pramenů je zřejmé, že se československá strana snažila kontakty striktně vymezit a kontrolovat.⁵⁶⁾ Otázka bilaterálních vztahů ve filmové kultuře byla předmětem jednání. Distribuce jugoslávských celovečerních filmů se pro následující dvacetiletí ustálila na průměru šesti filmů ročně. Animovaný film byl uváděn obvykle jeden. „Normalizované“ období charakterizovala vzájemná rezervovanost a ve srovnání s druhou polovinou 60. let spíše rutinní reciproční výměna nežli cílené nákupy. Závěrečné dvacetiletí existence obou zemí také přineslo méně zajímavých titulů hodných pozornosti, kdy zároveň měla záhřebská animace svá nejslavnější léta za sebou.

Jugoslávskou animovanou tvorbu reprezentovaly v československé distribuci v letech 1960–1991 téměř výlučně krátkometrážní kreslené snímky vyrobené záhřebským Studiem kresleného filmu. Pouze několik jich vzniklo v jiných jugoslávských výrobnách, bělehradském Avala filmu, novosadském Neoplanta filmu, lublaňském Viba filmu nebo bělehradském Zastava filmu. (Mimo Chorvatsko vznikaly první společnosti produkující animované filmy od 60. let.⁵⁷⁾) Do Československa byl zakoupen jediný celovečerní animovaný film. Ekologicky zaměřený ČAROVNÝ LES určený dětskému publiku vyprodukovaly Croatia film a Zagreb film ve spolupráci s americkou firmou Fantasy Forest Films v roce 1987.⁵⁸⁾ Z necelých šesti desítek krátkometrážních animovaných snímků doporučila Ústřední půjčovna filmů pouze deset výslovně dětskému publiku. Patřily mezi ně také ty ze série o profesoru Baltazarovi.⁵⁹⁾ Ostatní snímky byly určeny pro kina Čas, resp. Non-stop 60', nebo jako doplněk k celovečerním programům. Témata, která zpracovávaly, cílila totiž spíše na starší publikum. Katalog krátkých filmů vydávaný Ústřední půjčovnou filmů obsahuje cílovou věkovou kategorii až v posledním díle (programy k 1. 1. 1987). Z dvaceti sedmi jugoslávských animovaných snímků je podle distributora dvacet určeno mládeži od patnácti let a dospělým.⁶⁰⁾

Několik titulů se vyjadřuje k ideově-politickým záležitostem. V Karlových Varech oceněný BUMERANG varuje před hrozbou atomového nebezpečí, DON PEDRO zpracovává pád vykořisťovatelské vlády, KRÁVA NA HRANICI kritizuje mezinárodní nedůvěru a vojenský dril, jenž je tématem i filmu PRVNÍ, DRUHÝ, TŘETÍ. Nejpočetnější skupina filmů se charakteristicky pro záhřebskou animaci vyjadřuje k projevům lidské povahy, karikuje lidské

56) Informace o nejnovějším vývoji v ČSSR a některých aspektech československo-jugoslávských vztahů, AJ, f. 507, IX, 22/I–271, Državní sekretariat za inostrane poslove, br. 422216, 18. 10. 1969. Cit. podle Ondřej Vojtěchovský, Jugoslávie a první fáze tzv. normalizace v Československu. *Dvacáté století* 2, 2010, č. 1, s. 15.

57) Viz I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 298.

58) Mezi čistě jugoslávskými hranými snímky najdeme za období 1945–1991 zhruba desítku titulů určenou dětskému publiku. Výraznější milionové návštěvnosti dosáhl ovšem pouze SIVÝ RACEK distribuovaný v roce 1956, kdy byla distribuční nabídka dosud velmi limitovaná.

59) V Jugoslávii nebyla výroba dlouhých animovaných sérií rozšířená. Vzniklo několik sérií s pouze minutu trvajícími (ADAM, GALERIE, MAXI CAT, MIKROMÁNIE, ORNITOLOGIE, PORTRÉTY) a výjimečně delšími epizodami (INSPEKTOR MASKA, PŘÍPADY, PTÁK A ČERVÍČEK, ZNALOST A POZORNOST). Jednotlivé řady měly ale typicky kolem deseti dílů, výjimkou je devětapadesát epizod PROFESORA BALTAZARA. V Československu se ovšem objevilo jen šest jeho epizod. V jednom desetiminutovém pásmu se v roce 1970 promítala kompletní ORNITOLOGIE a v roce 1979 byl uveden jeden díl ze série PTÁK A ČERVÍČEK. Tuzemští diváci mohli naopak vidět mnohadílné seriály o BOLKOVI A REKOVI (Polsko) nebo JEN POČKEJ! (SSSR), z domácí produkce pak příběhy Janka Hraška či Krtka.

60) Viz Programová zásoba krátkých filmů k 1. 1. 1987. Animované hrané.

chování (hrdina SNÍLKA tráví svůj čas pouze sněním, MSTITEL je o pomstě podváděného manžela, hudebník je v TRUMPETISTOVI nespokojený s velikostí svého nástroje, nebo například TOLERANCE upozorňuje na to, jak často je potlačována jinakost) a upozorňuje na nedostatky charakteru (VEJCE kritizuje domýšlivost, PREMIÉRA se vysmívá snobství a povrchnímu zájmu o umění, VŠECHNA PŘÁNÍ SVĚTA trestají chamtivost a nepřejícnost, KUFR a ZVĚDAVOST se smějí zvědavosti apod.). Ironicky moralistní grotesky typicky doprovází hudba a ruchy. Případné promluvy postav nabývají podoby konkrétních slov pouze u mezinárodně srozumitelných výrazů. Univerzálně srozumitelné hříčky a svěbytně stylizovaná animace byly poznávacím znamením jugoslávských výtvarníků. Jejich představení v československé distribuci odpovídá mezinárodnímu věhlasu. Nejčastěji se opakují jména Borivoje Dovnikoviće — Bordo, Zlatka Grgiče, Borise Kolara, Aleksandra Markse, Branka Ranitoviće, Dušana Vukotiče a Ante Zaninoviće.⁶¹⁾

Katalogy krátkých filmů vydávané Ústřední půjčovnou filmů⁶²⁾ pro potřeby distribuce ukazují kromě počtu programovatelných animovaných filmů také zastoupení jednotlivých zemí v tomto segmentu nabídky. Jak již bylo zmíněno výše, ve výběru krátkometrážních titulů dominují socialistické státy. Spolupráce s těmito zeměmi byla formulována prostřednictvím bilaterálních rámcových smluv, které byly zpravidla každoročně obnovovány. Vzájemná motivovanost k výměně filmových děl byla reálně podpořena recipročním modelem, na rozdíl od domluv s konkrétními vlastníky práv v západních zemích. Obchodování se socialistickými zeměmi navíc deklarativně nenaplnovalo tržní, ale ideově-politické zájmy. Princip bezdevizového styku uplatňovaný mezi spřátelenými kinematografiemi nicméně nebyl pro jugoslávský filmový průmysl výhodný. Filmy tamější výroby navíc obvykle neměly časově omezené monopoly, což můžeme říct i o většině jugoslávských titulů.⁶³⁾ (Počet programovatelných snímků s každým novým publikovaným katalogem výrazně stoupá také z toho důvodu.) Přitom platí, že v distribuční nabídce převládá tuzemská produkce. V tabulce na s. 49 vidíme, že přibližně čtyři desetiletí, která katalogy podchycují, obchodovalo Československo v oblasti krátkometrážních animovaných filmů celkem pouze s devatenácti zeměmi. Z jedenácti z nich bylo ale dovezeno maximálně deset titulů.⁶⁴⁾ Naopak naprostá většina pochází z některého z osmi evropských socialistických států.⁶⁵⁾ Největší podíl v nabídce zaujímá domácí produkce následovaná Sovětským svazem, což kopíruje rozložení známé z distribuce celovečerních fikčních snímků. V porovnání s ostatními státy tohoto výčtu není pozice Jugoslávie nijak výjimečná.

Zestátněná československá kinematografie usilovala po roce 1948 z ideologických důvodů o vysoké zastoupení socialistických států v programové nabídce. Vztah s jugoslávskou kinematografií kopíroval aktuální zahraničně-politickou situaci, která v období po

61) Zevrubněji o záhřebské animaci viz např. I. Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, s. 264–314.

62) Viz pozn. č. 13.

63) Dvacet sedm krátkých jugoslávských animovaných filmů exploatovaných za existence státního monopolu bylo v distribuční nabídce Krátkého filmu ještě v roce 1993. (V katalogu najdeme všechny ostatní bývalé partnerské socialistické státy, v naprosté většině evropské. Jiné země zde nejsou zastoupeny vůbec.) Srov. *Katalog krátkých filmů v distribuci KF a. s. Animované a hrané filmy 1993.*

64) Belgie, Čína, Finsko, Francie, Itálie, Kanada, KLDŘ, Kuba, Nizozemsko, SRN, Španělsko.

65) Kromě domácí československé kinematografie se jedná o sedm zemí: Bulharsko, Jugoslávii, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz.

druhé světové válce zaznamenala několik zlomových okamžiků. Chorvatské kreslené krátkometrážní filmy byly v Československu uváděny od roku 1960. Počet zakoupených titulů kolísal v návaznosti na mezinárodní situaci, ale odrážel pochopitelně také stav produkce záhřebského studia. Dostupné prameny neumožňují rekonstruovat bližší okolnosti výběru konkrétních titulů nebo průběh cenzurního posuzování. Zajímavé by bylo také srovnání, které kreslené filmy byly v jakých letech posílány do konkrétních zemí. Mohl příslušný balík vznikat na míru partnerské zemi? Nebo byla vždy rozhodující aktuální geopolitická konstelace? Kategorie animovaných krátkometrážních filmů byla v československé distribuční nabídce téměř exkluzivně naplňována produkcí socialistických zemí, a můžeme tudíž předpokládat, že Jugoslávie se od vzniku Studia kresleného filmu logicky stala samozřejmým obchodním partnerem v této oblasti. Společně s tituly vyrobenými v dalších socialistických zemích tvořily chorvatské kreslené snímky programy pro děti pravidelně uváděné v kinech. Pásma určená nejmladšímu publiku figurovala až do konce státního monopolu pravidelně v programu pro nedělní odpoledne ve všech typech kin. Jejich stabilně vysoká návštěvnost přinesla zejména v malých vesnických biografech žádoucí vysoký počet prodaných vstupenek a zároveň pomáhala dosáhnout solidního procentuálního zastoupení diváků na filmech socialistických kinematografií. Většina jugoslávských animovaných filmů však necílila na nejmladší publikum a krátké filmy byly doplňkem celovečerních programů nebo součástí pásem v nonstop kinech. Četnost jejich promítání nebo reálnou návštěvnost proto nelze přesněji rekonstruovat.

Tento recenzovaný odborný článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

Citované filmy a seriály:

A přece se točí... (Ipak se kreće; Dragutin Vunak, 1960), *Adam* (Adam; Zlatko Grgić, 1970), *Akce Stadion* (Akcija Stadijon; Dušan Vukotić, 1977), *Bolek a Lolek* (Bolek i Lolek; různí autoři, 1963–1986), *Bumerang* (Bumerang; Boris Kolar, 1962), *Čarovný les* (Čudesna šuma; Milan Blažeković, 1986), *Červená karkulka* (Crvenkapica; Nikola Kostelac, 1955), *Divné ptáče* (Čudna ptica; Borivoj Dovniković — Bordo, 1969), *Don Pedro* (Don Pedro; Zvone Sintić, 1964), *Harmonika* (Piccolo; Dušan Vukotić, 1959), *Galerie* (Galerija; Zlatko Pavlinić, 1970), *Hvězda jede na jih* (Zvijezda putuje na jug; Oldřich Lipský, 1958), *Inspektor Maska* (Inspektor Maska; různí autoři, 1962–1963), *Janko Hraško* (Viktor Kubal, 1973–), *Jen počkej* (Nu, pogodi! Vjačaslav Kotěnočkin, 1969–2017), *Koncert pro kulomet* (Koncert za mašinsku pušku; Dušan Vukotić, 1958), *Krava na hranici* (Krava na granici; Dragutin Vunak, 1963), *Kufř* (Kovčec; Zlatko Grgić, 1968), *Maxi Cat* (Maxi Cat; Zlatko Grgić, 1971–1973), *Mikromanie* (Mikromanija; Boris Kolar, 1971), *Monstrum z galaxie Arkana* (Gosti iz galaksije; Dušan Vukotić, 1981), *Mstitel* (Osvetnik; Dušan Vukotić, 1958), *Ornitologie* (Ornitologija; Ante Zaničević, 1970), *Píďalka pádí* (Klizi — puzi; Zlatko Grgić, 1968), *Plakalka* (Josef Kluge, 1959), *Portréty* (Portreti; Zlatko Pavlinić, 1971), *Premiéra* (Premijera; Nikola Kostelac, 1957), *Případy* (Serija slučajeve; různí autoři, 1960–1961), *Profesor Baltazar* (Profesor Baltazar; různí autoři, 1967–1978), *První, druhý, třetí* (Prvi, drugi, treći; Radoslav Gajić, 1972), *Pták a červíček* (Ptica i crvek; Zlatko Grgić, 1977), *Rexík* (Reksio; různí autoři, 1967–1990), *Sám* (Samac; Vatroslav Mimica, 1958), *Sedmy kon-*

inent (Sedmi kontinent; Dušan Vukotić, 1966), *Sivý racek* (Sinij galeb; Branko Bauer, 1953), *Sněhové srdce* (Srce u snijegu; Branko Ranitović, 1959), *Snílek* (Sanjar; Branko Ranitović, 1961), *Surogát* (Surogat; Dušan Vukotić, 1961), *Tajemství staré půdy* (Tajna starog tavana; Vladimír Tadej, 1984), *Tolerance* (Tolerancija; Zlatko Grgić – Branko Ranitović, 1967), *Trumpetista* (Truba; Ante Zaninović, 1964), *Vejce* (Jaje; Vatroslav Mimica, 1959), *Veselý zážitek* (Veseli doživljaj; Walter Neugebauer, 1951), *Všechna přání světa* (Sve želje svijeta; Vladimír Tadej, 1966), *Znalost a pozornost* (Znanje i pažnja; Dragutin Vunak, 1969), *Zvědavost* (Znatiželja; Borivoj Dovniković – Bordo, 1966), *Židlička* (Josef Kluge, 1959).

Marie Barešová (1984) vystudovala historii a teorii filmu a dějiny umění na FF MU. Od roku 2013 je kurátorkou Národního filmového archivu, kde zpracovává a rozvíjí kolekci orálně-historických interview a podílí se například na aktivitách v oblasti filmové výchovy. Je spoluautorkou publikace *Generace normalizace. Ztracená naděje českého filmu?* (2017). Tematicky se zaměřuje na dějiny české a (ex)jugoslávské kinematografie. Je členkou České asociace orální historie a Společnosti pro queer paměť.

SUMMARY

Vukotić and the Others***Yugoslav Animation in Czechoslovak Cinema Distribution in the Circumstances of Bilateral Relations*****Marie Barešová**

This study deals with the history of distribution of short Yugoslav animated films in Czechoslovak cinemas in the period 1945–1991. Prevailing quantitative data are interpreted especially in relation to foreign policy situation in Eastern bloc, specifically according to the development of international affairs between Moscow, Belgrade and Prague. Film distribution is thus interpreted as a manifestation of Cold War cultural diplomacy. The text also briefly reconstructs institutional background of Yugoslav cinema, especially of film animation and informs about cooperation between Czechoslovakia and Yugoslavia in the domain of film animation and special effects.

klíčová slova: filmová distribuce, animovaný film, Československo, Jugoslávie, mezinárodní vztahy

key words: film distribution, animated film, Czechoslovakia, Yugoslavia, international relations